

ՀՀ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՐԶ RA ARARAT MARZ



Մարզկենտրոնը` ք. Արտաշատ	Marz centre Artashat town
Տարածաշրջանները` Արարատ, Արտաշատ, Մասիս	Territoires Ararat, Artashat, Masis
Քաղաքները` Արտաշատ, Արարատ, Վեդի, Մասիս	Towns Artashat, Ararat, Vedi, Masis

ՀՀ Արարատի մարզը գտնվում է հանրապետության հարավ-արևմտյան մասում:

Մարզը հյուսիսից սահմանակից է մայրաքաղաքին, ՀՀ Արմավիրի և Կոտայքի մարզերին, արևելքից՝ ՀՀ Գեղարքունիքի մարզին, հարավ-արևմուտքից՝ ՀՀ Վայոց ձորի մարզին և հարավից պետական սահմանով սահմանակից է Թուրքիային:

RA Ararat marz is situated in the south-western part of the republic.

In the North **the marz borders** the capital Yerevan, RA Armavir marz and RA Kotayk marz, in the East it borders RA Gegharkunik marz, in the South-West – RA Vayots Dzor marz and in the south it borders the state border of Turkey.

Տարածքը Territory	2096 քառ. կմ sq. km
ՀՀ տարածքում մարզի տարածքի տեսակարար կշիռը Territory share of the marz in the territory of RA	7.0 %
Քաղաքային համայնքներ Urban communities	4
Գյուղական համայնքներ Rural communities	93
Քաղաքներ Towns	4
Գյուղեր Villages	94
Բնակչության թվաքանակը 2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ Population number as of January 1, 2010	278.8 հազ. մարդ / ths. persons
<i>այդ թվում`</i> <i>including:</i>	
քաղաքային urban	82.2 հազ. մարդ / ths. persons
գյուղական rural	196.6 հազ. մարդ / ths. persons
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2009թ. Share of marz population size in RA population size, 2009	8.6 %
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը Share of urban population size	29.5 %
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր Agricultural land	156706 հա / ha
այդ թվում` վարելահողեր including: arable land	26953 հա / ha

Մարզի տարածքում է գտնվում Նոսրուլի պետական արգելոցը (ծովի մակերևույթից 1600-2300 մ բարձրության վրա):

ՀՀ Արարատի մարզը հանրապետության տնտեսապես զարգացած մարզերից է:

Մարզի տարածքով է անցնում հանրապետական նշանակության Երևան-Երասխ-Ղարաբաղ ավտո-մայրուղին, և Երևան-Երասխ երկաթուղին:

2009թ.-ին մարզի տնտեսության հիմնական հատվածների տեսակարար կշիռները հանրապետության համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են.

- արդյունաբերություն՝ 8.7%,
- գյուղատնտեսություն՝ 16.0%,
- շինարարություն՝ 3.1%,
- մանրածախ առևտուր՝ 2.4%,
- ծառայություններ՝ 1.6%:

Տնտեսության հիմքը **գյուղատնտեսությունն է**: Այն հիմնականում մասնագիտացած է խաղողագործության, պտղաբուծության և բանջարաբուծության մեջ:

Քեոնատղևորափոխադրումները մարզում իրականացվում են ավտոմոբիլային տրանսպորտով:

Արդյունաբերության առաջատար ուղղությունները սննդամթերքի, ներառյալ՝ խմիչքների, արտադրություններն են և այլ ոչ մետաղական հանքային արտադրատեսակների արտադրությունը:

Մարզի բազմաճյուղ **արդյունաբերության** հիմնական և զվաճվող ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ առավել զարգացած են հետևյալ երեք ճյուղերը.

ա) սննդամթերքի և ըմպելիքի արտադրություն (մրգերի, բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում, թորած ալկոհոլային խմիչքների արտադրություն),

բ) ծխախոտի արտադրություն (ծխախոտի խմորում՝ ֆերմենտացիա),

գ) ոչ մետաղական հանքային արտադրանքի արտադրություն (ցեմենտի, կրի, ասբոցեմենտային իրերի արտադրություն, քարի կտրում և վերամշակում):

Արտաշատ քաղաքը (2009թ. տարեվերջին՝ 25.4 հազ. բնակիչ) մարզկենտրոնն է: Քաղաքը գտնվում է Երևանից 30 կմ հեռավորության վրա (հայոց պատմական մայրաքաղաք Արտաշատից 10 կմ հյուսիս-արևմուտք), զբաղեցնում է 800 հա տարածություն:

Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող **արդյունաբերությունն է**, որի մեջ հատկապես առանձնանում են սննդամթերքի և ըմպելիքի արտադրությունը (մրգերի, բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում, թորած ալկոհոլային խմիչքների), ինչպես նաև ոչ մետաղական հանքային այլ արտադրանքի արտադրությունը (կղմինդրի, աղուսի և թրծված կավից շինարարական արտադրատեսակների, բնական քարերից երեսպատման նյութերի արտադրությունը):

Քաղաքի տնտեսական կյանքում էական դեր ունի նաև **գյուղատնտեսությունը**, որի հիմնական ուղղությունը բուսաբուծությունն է:

The public nature reserve of Khosrov is situated in the territory of the marz (it is at a height of 1600-2300m above sea level).

RA Ararat marz is one of the economically developed marzes of the republic.

Yerevan-Yeraskh-Gharabagh highway and Yerevan-Yeraskh railway of republican importance run through the territory **of the marz**.

In 2009 the share of economy main branches of RA Ararat marz in total volume of correspondent branches of the republic comprised.

- industry 8.7%,
- agriculture 16.0%,
- construction 3.1%,
- retail trade 2.4 %,
- services 1.6%.

Economy is based on **agriculture**. It is mainly specialized in wine-growing, fruit-growing and vegetable-growing.

Freight and passenger transportations in the marz are implemented by road transport.

The leading trends of **industry** are manufacture of food products including beverages and manufacture of other non-metallic mineral products.

Manufacturing is the main and general trend of multibranch **industry** of the marz, of which the following three branches are more developed:

a)manufacture of food products and beverage (processing and canning of fruit and vegetable, manufacture of distilled alcoholic beverages),

b)manufacture of tobacco products (tobacco fermentation),

c)manufacture of other non-metallic mineral products (manufacture of cement, lime carbonate, asbestos cement products, cutting and processing of stone).

Artashat town (in the end of year 2009 comprised 25.4th. inhabitants) is the centre of the marz. The town is situated in 30 km distance from Yerevan (in 10 km distance to the North-West from historical Armenian town-Artashat); it occupies the area of 800 ha.

Manufacturing is the main trend of **industry** of the town, in which manufacture of food products and beverages (processing and canning of fruit and vegetable, manufacture of distilled alcoholic beverages) as well as manufacture of other non-metallic mineral products (food products processing and preserving of fruitand vegetables, manufacture of paper and paperbard) and manufacture of tobacco products (tobacco fermentation) comprise prevailing part.

Agriculture is of great importance in the economic life of the town as well, in which cultivation is the main trend.

Արարատ քաղաքը (2009թ. տարեվերջին՝ 20.8 հազ. բնակիչ) գտնվում է Երևանից 47 կմ հեռավորության վրա, հիմնադրվել է 1936թ.: Հայտնի է որպես արդյունաբերական կենտրոն: Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ իր գերակշիռ տեղն ունի ոչ մետաղական հանքային և այլ արտադրանքի արտադրությունը (ցեմենտի, կրի և սաբոցեմենտային իրերի արտադրությունը):

Վեդի քաղաքը (2009թ. տարեվերջին՝ 13.6 հազ. բնակիչ) գտնվում է Վեդի գետի աջ ափին, Երևանից 48 կմ հեռավորության վրա: Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որում կարևոր տեղ է զբաղեցնում բնական քարերից երեսապատման նյութերի, էլեկտրական և հսկիչ սարքերի ու սարքավորումների, պլաստմասաներից պատրաստվող շինարարական իրերի արտադրությունը:

Քաղաքի տնտեսական կյանքում էական դեր ունի նաև **գյուղատնտեսությունը**, որի հիմնական ուղղությունը դաշտավարությունն է:

Մասիս քաղաքը (2009թ. տարեվերջին՝ 22.4 հազ. բնակիչ) գտնվում է Հրազդան գետի ձախ ափին, Երևանից 14 կմ հեռավորության վրա: Խոշոր երկաթուղային ապրանքային կայան է, որն ունի միջմարզային նշանակություն և սպասարկում է Երևան քաղաքին:

Քաղաքի **արդյունաբերության** հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ գերակշիռ տեղ է զբաղեցնում սննդամթերքի արտադրությունը (մրգերի և բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում), թղթից և սովարաթղթից արտադրատեսակների արտադրություն և ծխախոտի ապրանքների արտադրությունը (ծխախոտի խմորում՝ ֆերմենտացիա):

Ararat town (in the end of year 2009 comprised 20.8 ths. inhabitants) is situated in 47 km distance from Yerevan and it was found in 1936. It is known as an industrial centre. Manufacturing is the main trend of **industry** of the town, in which manufacture of other non-metallic mineral products (manufacture of cement, lime carbonate, asbestos cement products) comprises its prevailing part.

Vedi town (in the end of year 2009 comprised 13.6 ths. inhabitants) is situated on the right bank of Vedi River, in 48 km distance from Yerevan. Manufacturing is the main trend of industry of the town, in which manufacture of clothing materials from natural stones, manufacture of electrical equipment and control apparatus, manufacture of builders' ware of plastic are of great importance.

Agriculture is of great importance in the economic life of the town as well, in which cultivation is the main trend.

Masis town (in the end of year 2009 comprised 22.4ths. inhabitants) is situated on the left bank of Hrazdan River, in 14 km distance from Yerevan. It is a big railway and goods transporting station, which is of interregional importance and supplies Yerevan city.

Manufacturing is the main trend of **industry** of the town, in which manufacture of wood and wood products (manufacture of wood sawing and planing, manufacture of unassembled wooden flooring including manufacture of parquet) manufacture of chemicals and chemical products (manufacture of paints, varnishes and similar coatings, printing ink and mastics) and manufacture of tobacco products (tobacco fermentation) comprise prevailing part.

ՄԱՆՐԱՏԱՆ ԱՌԵՎՏՐԻ ՕՐՅԵԿՏՆԵՐ

RETAIL TRADE UNITS

	Քանակ/Number					
	2005	2006	2007	2008	2009	
Մանրածախ առևտրի օբյեկտներ, ընդամենը	692	777	830	1023	1155	Retail trade units, total
<i>այդ թվում՝</i>						<i>including</i>
խանութներ	408	522	531	763	949	shops
կրպակներ	217	187	234	207	149	kiosks
գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաներ	3	3	3	2	1	markets of agricultural produce
սպառողական ապրանքների շուկաներ	4	4	4	5	3	markets of consumer goods
առևտրի այլ օբյեկտներ	60	61	58	46	53	other trade units

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

EDUCATION ESTABLISHMENTS

	Քանակ/Number					
	2005	2006	2007	2008	2009	
Հաստատություններ, ընդամենը	206	213	207	207	205	Establishments, total
<i>այդ թվում՝</i>						<i>including</i>
նախադպրոցական	65	72	66	67	64	pre-school establishment
հանրակրթական պետական դպրոցներ	114	112	112	112	112	state general education school
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	20	22	22	21	22	music and art school youth creative(cultural) centre
պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	4	4	4	4	4	state secondary specialized education establishment
ոչ պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	2	2	2	2	2	non-state secondary specialized education establishment
ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական	1	1	1	1	1	non-state higher education establishment

**ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
URBAN COMMUNITIES**

Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը	Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը Population de jure number as of	
				2009թ. հունվարի 1-ի դրությամբ *, մարդ January 1 *, 2009, people	2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ *, մարդ January 1 *, 2010, people
Արտաշատ	Artashat	ք. Արտաշատ	տ. Artashat	25297	25401
Արարատ	Ararat	ք. Արարատ	տ. Ararat	20709	20833
Վեդի	Vedi	ք. Վեդի	տ. Vedi	13447	13578
Մասիս	Masis	ք. Մասիս	տ. Masis	22224	22383

**ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
RURAL COMMUNITIES**

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը ** Population de jure number as of	
				2009թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1, 2009, people	2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1, 2010, people
1	Աբովյան	Abovyan		1390	1414
2	Ազատաշեն	Azatashen		637	621
3	Ազատավան	Azatavan		3034	3047
4	Այգավան	Aygavan		4440	4470
5	Այգեզարդ	Aygezard		3259	3152
6	Այգեպատ	Aygepat		1554	1545
7	Այգեստան	Aygestan		2360	2269
8	Այնթափ	Ayntap		8213	7989
9	Ավշար	Avshar		5128	5116
10	Արալեզ	Aralez		2720	2726
11	Արարատ	Ararat		7502 [◇]	8190
12	Արաքսավան	Araksavan		836	831
13	Արբաթ	Arbat		1823	1820
14	Արգավանդ	Argavand		1593	1600
15	Արմաշ	Armash		2665	2678
16	Արևաբույր	Arevabuyr		1130	1136
17	Արևշատ	Arevshat		2377	2372
18	Բաղրամյան	Baghramyan		1945	1950
19	Բարձրաշեն	Bardsrashen	•Բարձրաշեն/ Bardsrashen •Կաթավաբերդ/ Kaqavaberd	1505	1524
20	Բերդիկ	Berdik		1015	1014
21	Բերքանուշ	Berkanush		1992	2014
22	Բյուրավան	Byuravan		1444	1446
23	Բուրաստան	Burastan		1902	1910
24	Գեղանիստ	Geghanist		2390	2438
25	Գետազատ	Getazat		1873	1843
26	Գետափնյա	Getapnya		1266	1339
27	Գինեվետ	Ginevet		696	697
28	Գոռավան	Goravan		2647	2740
29	Դալար	Dalar		2561	2540
30	Դաշտավան	Dashtavan		2120	2129
31	Դաշտաքար	Dashtaqar		680	690
32	Դարակերտ	Darakert		2439	2452
33	Դարբնիկ	Darbnik		1153	1138
34	Դեղձուտ	Deghsut		916	818
35	Դիմիտրով	Dimitrov		1257	1249
36	Դիտակ	Ditak		769	771
37	Դվին	Dvin		2865	2870
38	Եղեգնավան	Yeghegnavan		1876	1887
39	Երասխ	Yeraskh		862	871
40	Զանգակատուն	Zangakatun		1187	1189
41	Զորակ	Zorak		1859	1923
42	Լանջազատ	Lanjazat		1353	1336
43	Լանջանիստ	Lanjanist		255	250

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը ** Population de jure number as of	
				2009թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1, 2009, people	2010թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ January 1, 2010, people
44	Լանջար	Lanjar		221	223
45	Լուսաշող	Lusashogh		627	635
46	Լուսատատ	Lusarat		2795	2805
47	Խաչփար	Khachpar		1782	1810
48	Կանաչուտ	Kanachut		1267	1278
49	Հայանիստ	Hayanist		2087	2077
50	Հնաբերդ	Hnaberd		650	631
51	Հովտաշատ	Hovtashat		3573	3861
52	Հովտաշեն	Hovtashen		1120	1115
53	Ղուկասավան	Ghukasavan		2209	2237
54	Մասիս	Masis		1485	1483
55	Մարմարաշեն	Marmarashen		3383	3395
56	Մխչյան	Mkhchyan		5089	5086
57	Մրգանուշ	Mrganush		1246	1253
58	Մրգավան	Mrgavan		1935	1941
59	Մրգավետ	Mrgavet		2347	2340
60	Նարեկ	Narek		1238	1261
61	Նիզամի	Nizami		1486	1494
62	Նշավան	Nshavan		1830	1825
63	Նոյակերտ	Noyakert		2399	2394
64	Նորաբաց	Norabats		2229	2194
65	Նորամարգ	Noramarg		1629	1743
66	Նորաշեն	Norashen		3496	3511
67	Նոր Խարբերդ	Nor Kharberd		6095	6140
68	Նոր կյանք	Nor Kyanq		2875	2890
69	Նոր Կյուրին	Nor Kyurin		802	866
70	Նոր ուղի	Nor Ughi		939	948
71	Շահումյան	Shahumyan		4406	4409
72	Շաղափ	Shaghap		1025	1024
73	Ոսկետափ	Vosketap		5311	5363
74	Ոստան	Vostan		3011	3046
75	Պարույր Սևակ	Paruyr Sevak		720	763
76	Ջրահովիտ	Jrahovit		1183	1209
77	Ջրաշեն	Jrashen		1791	1798
78	Ռանչպար	Ranchpar		1266	1266
79	Սայաթ –Նովա	Sayat-Nova		2070	2141
80	Սիս	Sis		1724	1752
81	Սիսավան	Sisavan		2255	2264
82	Սիփանիկ	Sipanik		819	783
83	Սուրենավան	Surenavan		2541	2579
84	Վանաշեն	Vanashen		2480	2664
85	Վարդաշատ	Vardashat		236	234
86	Վարդաշեն	Vardashen		573	580
87	Վերին Արտաշատ	Verin Artashat		4478	4493
88	Վերին Դվին	Verin Dvin		2205	2221
89	Տափերական	Taperakan		3882	3889
90	Ուրցականջ	Urtsalanj		204	208
91	Ուրցաձոր	Urtsadors		3092	3189
92	Փոքր Վեդի	Pokr Vedi		3251	3273
93	Քաղցրաշեն	Qaghtsrashen		3130	3099

**ՀՀ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ 10 000 ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԵՑՈՂ
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2009թ.
SOME SOCIAL INDICATORS OF DISTRICT COMMUNITY WITH 10 000
POPULATION IN RA ARARAT MARZ, 2009**

	Ընդամենը Total	նրանցից՝ including :		
		կանայք ¹ women ¹	տղամարդիկ ¹ men ¹	
Բնակչությունը, մարդ	10000	5082	4918	Population, person
Ծնվածներ, մարդ	136	64	72	Births, person
Մահացածներ, մարդ	79	38	41	Deaths, person
Ամուսնություններ	50	X	X	Marriages
Ամուսնալուծություններ	6	X	X	Divorces
Մեկ բնակչի ապահովվածությունն ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ.մ	30.3	X	X	Total area of housing stock provided per inhabitant, square metre
Կրթության ոլորտ. հաճախումը կրթօջախներ, մարդ՝				Education sphere, attendance to education establishments, person
նախադպրոցական	150	76	74	pre-school
հանրակրթական	1267	611	656	schools of general education
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան- ստեղծագործական կենտրոններ	109	83	26	musical, art schools, creative centers for children
նախնական մասնագիտական (արհես- տագործական)	5	-	5	primary vocational
միջին մասնագիտական	50	23	27	secondary
բարձրագույն մասնագիտական	6	4	2	higher
Առողջապահության ոլորտ՝				Public health sphere
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	29089	annual attendance to polyclinic during the year (number of attendances)
Մարզիկներ, մարդ	59	5	54	Athletes, person
Զբաղվածներ, մարդ	4181	Employed, person
նրանցից՝ գիտական հիմնարկներում	1	1	0.0	of which - in Science establishments
նրանցից՝ գիտության դոկտոր	0.0	0.0	0.0	of which - doctors of Science
գիտության թեկնածուներ	0.0	0.0	0.0	candidates of Science
ուսուցիչներ	117	100	17	teachers
բժիշկներ	17	physicians
միջին բուժանձնակազմ	40	paramedical personnel
Գործազուրկներ /պաշտոնապես գրանցված/, մարդ	118	89	29	Unemployed /officially registered/ person
Սոցիալական ապահովության ոլորտ				Social insurance sphere
ընդամենը կենսաթոշակառուներ, տարեվերջի դրությամբ, մարդ	1495	total pensioners/ as of the end of the year/ person
աղքատության ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն ստացող ընտանիքներ	3261	X	X	families that get poverty family benefit and one-time benefit
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում				Annual attendance during the year
գրադարան	12253	library
թատրոն	509	theatre
համերգ	-	-	-	concert
թանգարան	944	museum
Իրավական ոլորտ				Law sphere
հանցագործության դեպքերի քանակը, տարվա ընթացքում	28	X	X	total crimes, during the year
այդ թվում՝ ոչ մեծ ծանրության	12	X	X	of which - not grave crime
միջին ծանրության	8	X	X	medium crime
ծանր	7	X	X	grave crime
առանձնապես ծանր	1	X	X	special grave crime

¹ Ցուցանիշները հաշվարկային են:
The indicators are accountable.